

POSESIÓNS E EXORCISMOS NO SANTUARIO DA NOSA SEÑORA DA LANZADA

Por Rafael Quintía Pereira

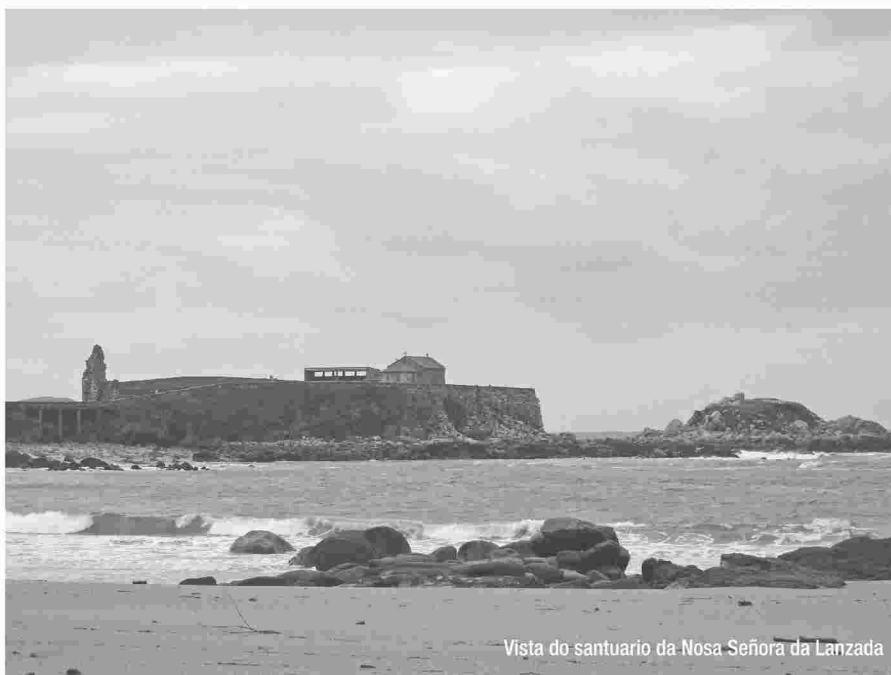
O santuario da Nosa Señora da Lanzada é un deses santuarios galegos que podemos clasificar de policlínicos e aos que se acode na procura da curación de múltiples doenzas e enfermidades. Neste espazo hierofánico, delimitado por unha imponente xeografía liminal que se adentra no océano Atlántico, celébranse ritos de protección; ritos de curación; ritos para esconxurar o mal; ritualidades vencelladas ao contacto co sagrado, á penitencia e á acción de grazas; ritos para influír no tempo meteorolóxico e ritos de fertilidade. Todas elas son prácticas rituais que buscan a salvagarda das necesidades básicas da vida: saúde, fertilidade, seguridade e bonanza.

Podemos agrupar en tres os tipos de enfermidades e doenzas ás que se ten que enfrontar o ser humano: as de orixe psíquico ou mental, as de orixe físico e as que poderíamos denominar de tipo sociocultural. Ao santuario da Nosa Señora da Lanzada acoden xentes en busca de alivio para estes tres tipos de doenzas.

Dentro do primeiro tipo de enfermidades, as de orixe psíquica ou mental, podemos citar os males producidos por feitizos, encantamentos, posesións demoníacas e as doenzas psicosomáticas atribuídas a outro tipo de males como poderían ser o mal do aire, a sombra, o ramo cativo, o tangaraño ou o enganido. Dentro das segundas, as de orixe físico, teríamos a reuma, as doenzas de pel, a sarna, os problemas de esterilidade, a impotencia, etc. No terceiro tipo, as denominadas enfermidades de orixe sociocultural, por ser froito da cultura propia na que se está inmerso, podemos citar o mal de ollo ou o meigallo.

A cada un destes males se lle fai fronte con distintos tipos de elementos, de armas simbólicas e rituais. O baño das nove ondas e o berce da santa remediarán os problemas xinecolóxicos e de fertilidade, os baños de mar fortalecen a saúde, o rito circunvalatorio varrendo ao redor do altar eliminará o meigallo, o mal de ollo e outras doenzas nerviosas, envolquiarse sobre a herba mollada do santuario porá remedio aos problemas de pel como a sarna. Acudir á misa do día da Lanzada, participar na procesión, ir baixo as andas ou tocar imaxe sagrada ten que ver coas peticións á Virxe ou coas accións de graza polos favores recibidos. Virar ou cambiar a tella facilitará a xestión da meteoroloxía adversa.

Aínda que o santuario da Lanzada é famoso polas súas virtudes favorecedoras da procreación, o famoso baño das nove ondas, non o era menos respecto ás súas bondades para tratar as enfermidades do sistema nervioso como son a epilepsia, a neurastenia ou o histerismo, entre outras. Todas estas enfermidades son englobadas polo pobo baixo os termos de meigallo, feitizo, mal de ollo ou ramo cativo. A fama da Nosa Señora da Lanzada para tratar estes males estivo, en tempos, ao nivel da doutros santuarios especializados en curar o meigallo como poden ser o de San Campio de Entíns (Outes) coa súa romaría do mal cativo; o de San Campio de Lonxe, en Tomiño; o de Santa Eufemia de Arteixo; o de San Pedro Mártir de Ribadavia ou a Nosa Señora do Corpiño, en Lalín, posiblemente a máis famosa das romarías e dos santuarios para o tratamento de meigallos, posesos, e “endemoniados”.

Vista do santuario da Nosa Señora da Lanzada

Respecto da tradición da cura do *meigallo* na Lanzada, Landín Carrasco recolle nos seguintes versos as virtudes deste santuario contra a acción dos feitizos:

Levei a miña muller
á Lanzada, ás nove olas.
Leveina desenfeitar
E botar o demo fóra.

En 1914 J. Solá, no seu artigo *La playa de la Lanzada*, fai referencia a este peregrinar de endemoniados cara ao santuario da Nosa Señora da Area:

Vienen desde sus montañas nueve días
antes del primero de la fiesta. Alguna vez traen
los demonios en el cuerpo. Entonces vienen a
echarlos.

Tal e como puiden recoller no meu traballo de campo na parroquia de Noalla, fai anos existían unhas reliquias que se gardaban no santuario e que se utilizaban o día da romaría para imporllas aos enmeigados. Aínda hai veciños en Noalla que lembran esta antiga reliquia —posiblemente atribuídas a un santo— que

se ían pasando entre os fregueses que acudían ao santuario da Nosa Señora da Lanzada. Era moi habitual no proceso de exorcismo por imposición de reliquias que o poseso expulsase pelos pola boca durante o ritual, como se describía no testemuño recollido por Paul Sebillot a finais do século XIX. E que veremos máis adiante.

Tanto o rito de pór o santo ou impor as reliquias lévase a cabo en moitos santuarios galegos. Tanto rito de impor o santo, é dicir, tocar a un devoto coa imaxe portátil dun santo ou santa, ou o rito de tocar ou bendicir coa reliquia son rituais de contacto co sagrado. O fin do rito de imposición da imaxe sagrada ou da reliquia é a impregnación benéfica que emana do elemento sagrado, xa sexa en demanda de protección ou de curación. A través del o devoto entra en contacto coas imaxes devocionais do santuario ou cos restos sacralizados (ben restos orgánicos do santo ou antigos obxectos persoais) dese santo ou santa, impregnándose do poder sagro que estes elementos emanan como representación simbólica da divindade ou da santidad.

Na imposición da reliquia o fregués debe axconllarse fronte ao altar, acto seguido o sacerdote ou o sancristán achéganse a el e tocan o enfermo coa reliquia ou se lle dá a bicar. Cando se impoñían as reliquias sobre o enmeigado os fregueses eran testemuñas de momentos que impresionaban pola escenificación da posesión, xa que o ritual do exorcismo orixinaba que o suposto demo saíse do corpo do posuído entre os seus berros, blasfemias, compulsivos movementos musculares e espasmos, mentres os seus acompañantes respondíanlle “bótao fóra, bótao fóra” ou “peluda, peluda, fóra, fóra, vén, vén”, intentando, deste xeito, invocar o espírito ou demo que o posuía. Ás veces, mantense un diálogo entre o poseso e os seus acompañantes como este diálogo que recolleu José Solla Bouzas no santuario pontevedrés da Nosa Señora da Peneda e do que se fixo eco Antonio Rodríguez Fraiz:

-Quen cho deu?
-Non o podo dicir
-En que cho deron?
-Foi nun anaco de bola que sabía ben...

Devotos facendo cola para pasar varrendo por detrás do retablo no rito propiciatorio

As ondas milagreiras do mar da Lanzada

Neste ilustrativo diálogo percibimos a idea de que a causa do embruxamento foi algo que lle deron na comida ao enfermo, é dicir, un meigallo transmitido nunha substancia. Cabanillas no seu soneto *Viaxe perdido* fai mención a estes famosos santuarios galegos como lugares de peregrinación para curar o meigallo:

Para ceibarme de morrer, chuchada
dun amor que me encheu de penas fondas,
no mar costeiro e bravo da Lanzada
tomei, á media noite, as nove ondas.
Collín cara a San Breixo, a pan e ágoa,
cunha vela na man todo o camiño,
e dende alí, para zarrar a mágoa,
fun a Nosa Señora do Corpiño.

Limpa estou de feitizo e de meigallo
quedei rexa e varil como un carballo,
san como un buxo, dura como un seixo.
Mais, si el chega onde a min xa non me movo.
Feita de cera teño que ir de novo á Lanzada,
Ó Corpiño e a San Breixo

A composición fai referencia á crenza popular de que algúns destes estados nerviosos froitos do meigallo e dos feitizos débense a males de amores. Eu mesmo recollín a testemuña dun rapaz de Carballiño que tivo que ser levado ao santuario do Corpiño debido ao seu lamentable estado anímico e de saúde provocado, segundo crían os seus familiares, por un maléfico namoramento. É crenza común en moitos sitios de Galicia, como puiden comprobar en numerosas ocasións, que a muller que quere atrapar sentimentalmente un home debe botarlle na bebida, e sen que este se dea de conta, unhas pingas do seu fluído menstrual. Este feitizo fará que o home fiquen totalmente “namorado” e escravo da vontade da muller.

Grazas a Paul Sebillot, dicíamos, podemos coñecer como era o ritual curativo que efectuaban os devotos que acudían a este santuario para librase da posesión do maligno. Na súa obra *Legéendes, croyances et superstitions de lamer*, publicada en París en 1886, e grazas á información obtida de Emilia Pardo Bazán, o autor francés cóntanos:

O santuario da Lanzada en Galicia é frecuentado en certos días por mulleres que se consideran posuídas polo demo. Veñen para oír a misa, durante a cal sofren ataques de histeria, hai incluso quen expulsa pola boca entre espumarallos pequenas matas de pelos. Despois desta cerimonia, van á beira do mar, póñense de costas a el e reciben tres veces as ondas do mar. Si a terceira onda as molla ben, interpretan que lograrán a súa curación.

Deste valioso testemuño que puiden conseguir nos arquivos do Museo Provincial de Pontevedra e que traduzo para a ocasión, dedúcese que no santuario da Lanzada existía tamén un baño exorcizante consistente en recibir a arremetida de tres ondas do mar e que poderíamos considerar a prolongación, ou parte profana, do ritual de expulsión demoníaca que se celebraba dentro da capela coa imposición da reliquia, como acabamos de ver.

Vemos, pois, que, si ben hoxe en día o santuario da Nosa Señora da Lanzada é famoso en toda España polo seu baño fecundante das nove ondas, ata hai un século o principal atractivo deste máxico santuario era a curación do meigallo e a expulsión do demo. Un ritual de exorcismo onde as augas e o mar bravo da Lanzada tamén eran protagonistas e factor determinante da curación. Por iso quero lembrar dende a atalaia destas páxinas aquel hoxe esquecido baño do que falou Sebillot, o milagreiro baño das tres ondas para botar o meigallo, porque habelas, hainas.

BIBLIOGRAFÍA:

Quintía Pereira, R. (2011). *A Nosa Señora da Lanzada. Estudio antropológico de un santuario costero*. Pontevedra: Librería Nós.

Procesión o día da Virxe da Lanzada